

Lőrincz Julianna

A hipertext alkalmazása a gyakorlatban*

(Boda István Károly – Porkoláb Judit: *A hipertext paradigma a szövegtanban és a stilisztikában*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012. 233 o.)

A tudomány egyes ágainak eredményes művelése napjainkban nem mellőzheti az informatika kínálta lehetőségeket. Ez a megállapítás érvényes a különböző nyelvészeti és irodalomtudományi diszciplínákra is. Ezért különösen hasznos Boda István Károly és Porkoláb Judit munkája, amely jól ötvözi a két szakember közös kutatási eredményeit. Ahogyan a szerzők is megállapítják, nem könnyű ma az eligazodás az ember által hozzáférhető információhalmazban, és a már megtalált információk gyakorlati alkalmazása is problémát okozhat tanárnak, diáknak egyaránt. „Napjaink kultúrájának egyik alapproblémája a hagyományosan és az elektronikusan hozzáférhető információ robbanásszerű növekedése, amely mind a releváns információ visszakeresése, mind a megtalált információ feldolgozása szempontjából komoly nehézségeket jelent. A probléma elemzése és a lehetséges, kísérleti jellegű megoldások felvetése szükségszerűen csak interdiszciplináris keretek között képzelhető el” (Boda–Porkoláb 2012: 7).

Boda István Károly informatikai kutatásainak eredményei segítséget nyújtanak az elektronikus adatbázisok, a különböző szövegtípusok, valamint a komplex, az interneten egyidejűleg meglévő, egymással koherens egységet alkotó szövegek és képek, pontosabb megnevezéssel a hipertextek kezelésében, felhasználásában. Boda István Károly informatikai és Porkoláb Judit a szépirodalmi szövegek elemzésében végzett több évtizedes szövegtani és stilisztikai kutatási eredményeit hasznosítva együtt olyan rendszert dolgoztak ki, amely méltán tarthat számot a különböző kutatási területeken dolgozó humán szakemberek érdeklődésére is. Különösen hasznosnak tartom a könyvet az anyanyelv- és irodalomtanításban, mivel a számítógépes alkalmazás beépült a fiatalok életébe, így már csak a hagyományos oktatási módszerekkel nem tudja a tanár a tanulók érdeklődését felkelteni a szövegek iránt sem. Az interneten hozzáférhető, egymással szorosan összefüggő egységekből álló (szöveg, kép, hivatkozások, linkek stb.), de a hatékony felhasználásukat illetően sokszor

* A kötet bemutatóját nagy érdeklődés mellett tartotta meg a Magyar Nyelvészeti Tanszék 2014. április 15-én.

nehézségekbe ütköző ún. hipertext (hipermédia) feldolgozására megoldást adhat a szerzők könyve.

A könyv első nagy fejezete elméleti alapvetést tartalmaz, amelyben olyan fogalmakkal ismerkedhet meg az olvasó, mint a szöveg és szövegszerűség fogalma, a kohézió, koherencia és konstringencia, valamint a korrespondancia. A szerzők ismertetik a szövegszerűség felhasználó-központú kritériumait, a szövegalkotás szándékoltságát, elfogadhatóságát, hírértékét, helyzetszerűségét. Ezt követően a hiperszövegek kialakításáról, a hipertextuális szövegértelmezésről kapunk részletes ismertetést. A hipertextuális szövegek értelmezése sem nélkülözheti azonban az intertextualitást mint a szövegek között asszociatív úton keletkező szövegösszefüggést. A hiperszöveget a szerzők a következőképpen határozzák meg: „...olyan, rendszerint különböző forrásokból származó verbális vagy multimediális szövegek [...] vagy szövegrészletek [...], amelyek – akár ténylegesen, akár potenciálisan, »virtuálisan« – egy vagy több kulcsszó vagy kulcskifejezés segítségével *értelmesen* összekapcsolhatóak. Mindez előrevetíti a hiperszövegek és a szövegköziség szoros kapcsolatát” (Boda–Porkoláb 2012: 56). A szerzők hozzátesszik, hogy „Egy hiperszöveg (vagy hipertextuális szöveg) általános esetben nem teljesíti a *szövegszerűség* általánosan elfogadott kritériumait, bár ezek «nyomokban» a hiperszövegekben nyilvánvalóan fellelhetőek. Ilyen például a kohézió, a helyzetszerűség és a koherencia” (Boda–Porkoláb 2012: 56). A szövegek közti kohézió formális eszközei a hipertextekben például a linkek. A helyzetszerűséget a kiindulási, elemzési paradigma jelenti, amelyben a hiperszöveg értelmezhető. A szöveget különböző utakon közelíthetjük meg, amely a hagyományos olvasás lehetőségének kérdését is felveti. A szerzők erre a kérdésre is keresik a választ könyvükben.

Boda István Károly és Porkoláb Judit azt is megállapítják, hogy koherenciáról a hagyományos szövegektől eltérően a hipertext esetében nem beszélhetünk, csak annak lehetőségéről. „A jelenlegi hipertext alkalmazások inkább adattáraknak tekinthetőek és nem (koherens szövegeket nyújtó «valódi») *tudásbázisnak*, mivel csak a lehetőségét biztosítják annak, hogy egy komplex hipertext struktúrában tárolt anyagokból koherens szöveg(ek)et alakítsunk ki. Egyes alkalmazások azonban megpróbálják ezt a folyamatot a felhasználók, az «olvasók» számára elősegíteni (például megjegyzések, kommentárok beírásának lehetővé tételével), más alkalmazások pedig (ilyenek például a «wiki» típusú lexikonok) a felhasználókat is bevonják a hipertext struktúra kialakításának folyamatába, akik a kialakított csomópontokban (szócikkekben) már valóban koherens szövegeket állítanak elő” (Boda–Porkoláb 2012: 61).

A könyv második része a vers- és stíluselemzés inter- és hipertextuális vonatkozásaival foglalkozik. A szerzők elsőként a Magyarországon Szathmári István professzor által kidolgozott funkcionális stíluslemzési módszert mutatják be, amely véleményük szerint jól alkalmazható a hipertextek elemzésében is. A

funkcionális stilisztikai elemzésben a szövegeket különböző szintekre bontja az elemző, és a szöveg egyes szintjei legdominánsabb elemeinek funkcióját vizsgálja a tartalom kifejezésében. A szerzők részletesen bemutatják a szöveg különböző szintjeit, és konkrét versszövegekből vett példákkal illusztrálják a hipertext felhasználási lehetőségeit (a könnyebb áttekinthetőség kedvéért táblázatokban). Boda István Károly és Porkoláb Judit az egyes stílusesszközök vizsgálatakor olyan példák bemutatására vállalkoztak, amelyek „... bizonyos esetekben inter-, ill. hipertextuális kapcsolatot létesíthetnek az elemzett vers és a stilisztikai mintapéldákat rendszerező «stilisztikai kánonnak» az elemzés során felhasznált példákat magukban foglaló versei között” (Boda–Porkoláb 2012: 75).

Az elemzésre kiválasztott versekben feltárt inter- és hipertextuális kapcsolatok vizsgálata, valamint a belőlük levont következtetések meggyőzők az olvasót arról, hogy a mind a középiskolai, mind pedig az egyetemi szöveg- és stíluselemzési gyakorlatban jól alkalmazható komplex módszert érdemes megismerni, és az oktatási gyakorlatban is hasznosítani. Jó szívvel ajánlhatom a könyvet a szépirodalmi szövegek komplex elemzéséhez mind a felsőoktatásban dolgozó irodalmár és nyelvész szakembereknek, mind pedig az egyetemi és főiskolai hallgatóknak. De meggyőződésem szerint bárki haszonnal forgathatja a kiváló szakkönyvet, aki az internetes adatbázisok összefüggéseinek és az oktatásban való felhasználásának kérdései iránt érdeklődik.